

**NİĞDE-BOR BÖLGESİNİN  
1794-1799 YILLARI ARASINDAKİ  
ASKERİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ\***  
(387 No'lu Bor Şer'iyye Siciline Göre )

Cemal GÜVEN\*\*

**ÖZET**

İncelediğimiz Şer'iyye Sicili, Niğde-Bor bölgesinin, Osmanlı Ordusu'nun ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rolü olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, incelenen kayıtlardan Osmanlı Devleti'nin gerileme sürecinin hızlandığını ortaya koyan ciddi problemlerin varlığı da anlaşılmaktadır.

Çalışmamızda, bu bağlamda, Niğde-Bor bölgesinin vereceği askeri nitelikli vergiler, hazırlanması gereken güherçile miktarı ve bununla ilgili problemler ortaya çıkarılmıştır. Özellikle, Fransız generali Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgal edip Suriye'ye ilerlemek istemesi üzerine sefer hazırlıklarıyla ilgili olarak, Osmanlı Eyalet Ordusu için Niğde-Bor bölgesinin göndereceği asker sayısı ve ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için devlet tarafından satın alınmak üzere hazırlanması istenilen koyun, bulgur, arpa, saman vb. miktarları belirlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Askeri nitelikli vergiler, güherçile miktarı

**ABSTRACT**

The Şer'iyye Register that we examined shows that Niğde-Bor region had an important role in meeting the needs of the Ottoman Army. Nevertheless, presence of serious problems, which clarified that the regression process of the Ottoman State has accelerated, is understood from the registers.

In this context, in our study, military taxes that has to be paid and the amount of güherçile that has to be prepared by Niğde-Bor region and the problems related to these subjects are revealed. Particularly, owing to that French General Napoleon Bonaparte invaded Egypt and then intended to invade Syria, pertaining to war preparations, the number of soldiers that will be sent by Niğde-Bor region for the Ottoman Province Army and the amounts of sheep, bulgur, barley, straw etc. which will be bought by the state from that region in order to meet the needs of the soldiers are determined.

**Keywords:** Military taxes, amount of güherçile

---

\* Bu makale, "XVIII. Yüzyıl Sonlarında Niğde-Bor Bölgesinin Sosyal Kültürel Mâli İktisâdi ve Askeri Durumunun Tahlili (387 No'lu Bor Şer'iyye Sicil Defterine Göre M.1794-1800)", S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya-1996, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi'nden hazırlanmıştır.

\*\* S.Ü. ATAM, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Okutmanı.

## GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin, Türk tarihi açısından arz ettiği önem herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Türk tarihinin önemli bir bölümünü oluşturan Osmanlı Devleti tarihinin iyi ve doğru anlaşılmasının yolu, Osmanlı Devleti'nin bırakmış olduğu arşivlerin incelenmesinden geçmektedir. Arşivleri oluşturan vesikaların arasında belki de en önemlisi şer'iyye sicilleridir. Tarih araştırmacıları şer'iyye sicillerinin önemini vurgularken, Osmanlı tarihinin aynası yahut eşsiz kıymette bir hazinesi, diye bahsetmektedirler.

Çalışmamıza konu olan Niğde-Bor bölgesinin, 1794-1799 yılları arasındaki askerî yükümlülükleriyle ilgili olarak, incelediğimiz şer'iyye sicilinde çok önemli belgeler vardır. Şer'iyye sicilindeki askerî meselelerle ilgili olan kayıtlardan; Niğde-Bor bölgesinden asker toplanması, işe temini, güherçile temini ve ordunun diğer ihtiyaçlarının karşılanması ve bunlarla ilgili konular ortaya çıkarılmıştır.

İncelediğimiz şer'iyye sicili, Bor Kazâsına aittir, 159 sayfa olup, H. 1209-1214/ M. 1794-1800 tarihleri arasındaki kayıtlardan oluşmaktadır. Bu şer'iyye sicili, Bor İlçe si Halil Nuri Bey Halk Kütüphanesinde 387 numarada kayıtlıdır. Şer'iyye sicilindeki kayıtlardan ayrıca ferman ve buyruldukların asıllarını görmediğimiz için bu tür belgelerin özetlerini verirken “sûreti” olarak verdik.

Şer'iyye sicilinin âit olduğu dönem , III. Selim dönemidir. O dönemde, Bor Kazâsı Niğde Sancağına, Niğde Sancağı da Karaman Eyâleti'ne bağlıdır. Karaman Eyâleti'nin merkezi ise Konya'dır.

Şer'iyye sicilindeki belgeler genel itibariyle Bor kazâsıyla ilgili ise de gönderilen fermanlar, Niğde Sancağı ve kazâları görevlilerine hitâben yazıldığından Bor Kazâsından başka Niğde Sancağı ve kazâları hakkında da bilgiler elde ettik ve bu bilgileri de bu çalışmamızda değerlendirdik.

### I. Avâruz ve Nüzül Vergisi

Bedel-i avâruz ve nüzül, adı ile anılan bu geleneksel vergi, Tanzimat'ın ilânına kadar ayırım yapılmaksızın alınan başlıca vergilerdendi<sup>1</sup>. Avâruz fevkalâde ahvâl ve bilhassa harp sebebiyle tahsil olunan vergiye verilen addır. Önceleri avâruz hânesi başına 20'şer akçe alınırken, sonraları 40'ar akçeye ve daha sonraları da 300 akçeye çıkarılmıştır<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, TTK. Yay., Ankara-1991, s.145.

<sup>2</sup> M. Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s.112.

## Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

Bu konu ile alâkalı belge özetlerinde de göreceğimiz gibi, Niğde Sancağı ve kazâlarında da kaç tane avâız ve nüzül hânelerinin olduğunu hazine-i âmirede saklı mevkufât defterlerinde kayıtlıdır. Bu vergi toplanacağında bu kayıtlara bakılarak sancak dahilindeki avâız ve nüzül hânelerinin sayısı, her hânedan alınacak avâız ve nüzül miktarıyla birlikte verilecek hizmet-i mübâşiriyye miktarı tespit edilmektedir. Niğde Sancağı ve kazâlarında avâız ve bedel-i nüzül vergisinin toplanması Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e ihâle edilmiştir.

### Belgelerin Özetleri

a- 19 Zilkade 1208/18 Haziran 1794 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağındaki kazâların kadıları ve nâiblerine hitâben gönderilmiştir.

H. 1209/1794 senesine mahsûben Niğde Sancağındaki kazâların üç yüz elli beş ve bir sülüs ve bir rub' avâız-ı nüzül hânelerinin her bir hânesinden 462'şer akçe ve her bir bedel-i nüzül hânesinden 630'ar akçe, gönderilmiş olan mühürlü ve nişanlı mevkufât defteri sureti mûcibince tahsil edilmesi ve tahsil anında avâız-ı nüzül için alınan akçenin her yüz on akçesinin bir esedi kuruş hesabıyla 3527 kuruş 45 akçe bedellerinin tahsil edilmesi ve fukarâ ve reayâya zulüm ve adaletsizlikten kaçınılması emredilmektedir<sup>3</sup>.

b-7 Safer 1209/3 Eylül 1794 Tarihli Niğde Mütessellimi Mehmed Sadık'ın Buyruldu Sûreti: Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e hitâben gönderilmiştir.

Niğde Sancağındaki kazâların avâız ve bedel-i nüzül vergilerinin H.1209/1794 senesine mahsûben toplanması , Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'in uhdesindedir. Bunun memuriyetine binaen Bor Kazâsının 1/8 , 1/3 , 5 , 7 avâız hânelerinin her bir hânesinden 462'şer akçe ve her bir bedel-i nüzül hânesinden 630'ar akçeden toplam 93311 akçe ve 110 akçesi 1 esedi kuruş hesabıyla 848 kuruş 31 akçe ve geçerli ve meşhur olan diğer rayicden yani 120 akçesi 1 esedi kuruş hesabıyla 776 kuruş 101 akçe, toplanması Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e emredilmektedir<sup>4</sup>.

c- Gurre-i Muharrem 1210/18 Temmuz 1795 Tarihli Niğde Mütessellimi Mehmed Sadık'ın Buyruldu Sûreti: Bor ve İndüğer kazâlarının kuzât, nüvâb, voyvodaları, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

H.1210/1794 senesine mahsûben zikredilen kazâların avâız ve bedeli nüzül hânelerinin mallarının, evvelden gelen ferman mûcibince tâyin olunan mübâşir ma'rifeti ve cümle ittifakiyle toplanıp tahsil edilmesi emredilmektedir<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> Bor Şr.Sc.387/27-1.

<sup>4</sup> Bor Şr.Sc.387/27-2.

<sup>5</sup> Bor Şr.Sc.387/50-3.

Cemal GÜVEN

d- 23 Zilkade 1209/8 Haziran 1795 Tarihli Ferman Sûreti: Bor ve İndüğer kazâlarının kadılarına hitâben, Bor Kazâsı sâkinlerinden olan Semyon, Dimitri, Yuseb ve Yorgi isimli gayrimüslimlerin Der-saâdet'e arzuhalleri üzerine gönderilmiştir.

Yukarıda adı geçen gayrimüslimler Der-saâdet'e gönderdikleri arzuhallerinde, kendilerinin vermeleri lazım gelen avâız ve tekâlifi Bor Kazâsı ahâlileri ile verdiklerini, İndüğer Kazâsındaki Asmas Köyü toprağında kendilerinin ve ecdâdlarının dahi emlâk ve alâkaları yokken Asmas Köyü sipahisi kendilerinden ecdâdlarının Asmas Köyünde çift sürdükleri gerekçesiyle avâız ve tekâlif namıyla haksız yere para istekte bulunarak zulüm gördüklerini ve bu zulmün önlenmesi için fetva aldıkları halde yine de aynı durumun devam ettiğini bildirmişler ve kendilerine yapılan haksızlıkların ferman gönderilerek giderilmesi talebinde bulunmuşlardır.

Bunun üzerine gönderilen bu fermanla Bor Kazâsı sâkinlerinden olan adı geçen gayrimüslimlerin İndüğer Kazâsına bağlı Asmas Köyü topraklarında emlâk, arazi ve ziraatleri var ise tekâliften hisselerine isabet edenleri vermeleri eğer tekâlif alınmak icâb eden emlâk, arazi ve ziraatleri yok ise şer'i şerif hilafında avâız ve sâir tekâlif istenmesiyle adaletsizlik edilerek rencide olunmamaları, emredilmektedir<sup>6</sup>.

e- 7 Muharrem 1211/ Temmuz 1796 Tarihli Kayıt: Bor Kazâsının avâız ve bedel-i nüzül vergisi olarak 847 kuruş ve 200 kuruşta hizmet karşılığı olarak toplam 1047 kuruş Niğde Mütesellimi Mehmed Sadık'ın Kethüdası Ali Ağa'nın yeğeni Osman Ağa'ya teslim edilmiştir<sup>7</sup>.

f- Gurre-i Zilhicce 1210/ 7 Haziran 1796 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağındaki kazâların kadıları ve nâiblerine hitâben gönderilmiştir.

Hazine-i âmiredeki mevkufât defterleri mûcibince Niğde Sancağındaki kazâların 365 ve bir sülüs avâız-ı nüzül hâneleri olup H.1211/1796 senesine mahsûben avâız ve bedel-i nüzüllerini, Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'in, kendisine verilen mühürlü ve nişanlı mevkufât defteri sureti mûcibince tahsil etmesi, hazine-i âmireye göndermesi istenmekte ve hitap edilen görevlilere de Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e yardımcı olmaları emredilmektedir<sup>8</sup>.

g- 5 Zilkade 1212/21 Nisan 1797 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağındaki kazâların kadıları ve nâiblerine hitâben gönderilmiştir.

---

<sup>6</sup> Bor Şr.Sc.387/58-2.

<sup>7</sup> Bor Şr.Sc.387/85-4.

<sup>8</sup> Bor Şr.Sc.387/86-1.

## Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

Hazine-i âmiredaki mevkufât defterleri mûcibince Niğde Sancağındaki kazâların 355 ve bir sülüs avâriz-ı nüzül hâneleri olup H.1213/1798 senesine mahsûben Niğde Sancağındaki kazâların avâriz hânelerinin her bir avâriz hânesinden 462'şer akçe ve her bir bedel-i nüzül hânesinden 630'ar akçe mühürlü ve nişanlı mevkufât defteri sureti mûcibince tahsil etmesi ve hazine-i âmireye göndermesi Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'den istenmektedir. Avârızın tahsili vaktinde alınan akçenin her 110 akçesinin 1 esedi kuruş hesabıyla 3527 kuruş 54 akçe tahsil edilmesi, belirlenen miktardan ne az ne de çok tahsil edilmemesi, fukarâ ve reaya zulüm ve adaletsizlikten kaçınılması, Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e ve hitap edilen görevlilere emredilmektedir<sup>9</sup>.

## II. Asker Toplanması ve Sefer Emirleri

Bu konu ile alakalı şer'iyye sicilindeki belgelerin çoğu, Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı işgali ve Suriye'ye ilerlemek istemesi üzerine asker toplanması ve sefer emirleriyle ilgilidir.

Napolyon Bonapart 20 Şubat 1798'de El-Ariş'i, aynı yılın 24 Şubatında da Gazze'yi işgal ederek Akkâ'yı kuşattı.<sup>10</sup> Daha sonra gemilerle getirdiği ordusuyla 30 Haziran 1798'de Mısır'ı işgal etmeye başladı ve çok kısa sürede bu işgalini tamamladı<sup>11</sup>. Mısır'dan Fransız kuvvetlerini kovmak için Osmanlı Devleti'nde derhal sefer hazırlıklarına başlandı. İş başına ehil kişiler getirildi. Hac Emareti, Şam, Trablus Eyâletleri, Kudüs, Nablus Sancakları ve Mısır seraskerliği Cezzâr Ahmed Paşa'ya verildi. Bu paşanın görevi Mısır'ın kurtarılmasına çalışmaktı. Tırhala Mutasarrıfı Köse Mustafa Paşa'nın, büyük bir ordunun başında ve deniz yolu ile İskenderiye üzerine gönderilmesi kararlaştırıldı. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın başına geçeceği büyük kara ordusunun da kurulmasına başlandı. Bunun için Anadolu'nun ve Rumeli'nin kazâlarına fermanlar gönderildi. Bu fermanlarda, her kazâdan kaç asker çıkacağı, bunların hangi başbuğ komutasında toplanacağı ve hangi valinin maiyetine gireceği belirtilmişti<sup>12</sup>.

Yukarıda belirttiğimiz söz konusu sefer hazırlıklarını şer'iyye sicilindeki, bu konuyla alakalı belgelerde görülmektedir. Fransa'nın Mısır'ı işgalinden dolayı asker toplanması ve sefer emirleri verilmiştir. Gönderilen bir fermanla, Niğde Sancağı kazâlarından 1000 piyade askeri hazırlanması ve başlarına tâyin edilecek başbuğla Şam valisi ve Gazze, Remle, Mısır ve havalisi seraskeri Vezir Hacı İbrahim Paşa mâiyyetine gönderilmesi emredilmiştir<sup>13</sup>. Fakat verilen bu emre uymakta yavaş hareket edilse gerek ki, kısa süre sonra aynı mahiyette ikinci bir ferman gönderilmiştir<sup>14</sup>. Niğde Sancağı kazâlarından hazırlanması istenilen

<sup>9</sup> Bor Şr.Sc.387/126-1., Bkz. EK-I.

<sup>10</sup> Yaşar Yücel, Ali Sevim, Türkiye Tarihi, TTK. Yay., Ankara-1992, C.V, s.328.

<sup>11</sup> Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri, TTK. Yay.,Ankara-1988, s.69.

<sup>12</sup> Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, TTK. Yay., Ankara-1988, C.V, s.37.

<sup>13</sup> Bor Şr.Sc.387/132-1.

<sup>14</sup> Bor Şr.Sc.387/135-4.

## Cemal GÜVEN

piyade askerinin 150 adeti Bor kazâsının hissesine düşmektedir<sup>15</sup>. Niğde sancağından tertip edilip Şam'daki ordu-yu hümâyûna katılmak için gönderilen 1000 tane piyade askerinden tamamına yakını yolda firar ederek geri dönmüşlerdir. Firar eden askerlerin tekrar toparlanıp gönderilmeleri için ise yine başka bir ferman gönderilmiştir.<sup>16</sup>

### Belgelerin Özetleri

a- 27 Şevval 1210/5 Mayıs 1796 Tarihli Kayıt: Rumeli Valisi Mehmed Hakkı Paşa mâiyyetlerinde Edirne'de mevcut bulmak için emr-i âli ile Niğde Sancağından talep buyurulan 250 nefer piyadeden Bor Kazâsının hissesine, Niğde mahkemesi mahreç pusla mûcibince 30 nefer piyade düşmektedir<sup>17</sup>.

Talep buyurulan 250 nefer piyade için Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'in mübâşiri Halil Bey ve başbuğuna harcırah olarak verilmesi lazım gelen hizmeti mübâşiriyesinden Bor Kazâsının hissesine 360 kuruş düşmektedir<sup>18</sup>.

b- 11 Şaban 1212/29 Ocak 1798 Tarihli Tezkere: Bor Kazâsının kadısına voyvoda, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Fermân-ı âli ile Bor Kazâsından talep buyurulan askerinin hazırlanması hususuna dikkat olunmadığı anlaşılmıştır. Bu talebin karşılanmasında meşakkat olduğu bilinmekle beraber hiç vakit kaybedilmeden talep buyurulan askerlerin toplanması ve hazırlanması ve hazır olduğunun haberiyle beraber başbuğa verilecek akçenin de hazırlanıp gönderilmesi istenmektedir<sup>19</sup>.

c- Evâhir-i Cemaziyelâhir 1213/30 Kasım -9 Aralık 1798 Tarihli Ferman Sûreti:

Niğde Sancağı ve Niğde Sancağındaki kazâların kuzât, nüvâb, âyân, zâbitan ve ileri gelenler ve Niğde Sancağı mütesellimine ve aşağıda zikredilecek askerlerin gönderilmesine mübâşir tâyin olunan Âsafî Seyyid Ali'ye hitâben gönderilmiştir.

Fransızların külliyyetli donanma gemileriyle Bonapart komutasında, İskenderiye ve Mısır'a hücum ederek Mısır kal'asını zapt edip oradaki müslümanlar ile muharebe ederek türlü türlü eziyetler ederek ibadullaha gadr ve ihânet ettikleri şimdiye kadar her tarafta mâlum olduğuna binaen, berren ve bâhren külliyyetli tedârikât ile üzerlerine varılıp Allah'ın izniyle, hamiyet-i İslâmiyye ve gayreti diniyye muktezâsınca müslümanların namuslarının

<sup>15</sup> Bor Şr.Sc.387/136-2.

<sup>16</sup> Bor Şr.Sc.387/150-2.

<sup>17</sup> Bor Şr.Sc.387/68-2.

<sup>18</sup> Bor Şr.Sc.387/69-2.

<sup>19</sup> Bor Şr.Sc.387/117-1.

#### Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

korunması farz-ı âyn olduğundan cihad için fetva verilmiş ve Fransalu keferesi üzerine sefer-i hümayun tahakkuk etmiştir. Bu sebeplerden dolayı yukarda adı geçen kazâlardan harbe kadir ve seçkin ahâlisinden 1000 piyade askeri hazırlanması ve başlarına nasb edilecek başbuğla Şam Valisi ve Gazze, Remle, Mısır ve havalisi seraskeri Vezir Hacı İbrahim Paşa mâiyyetine gönderilmesine, hiç vakit geçirilmeden bu hususa sa'y ve gayret edilmesi, hitap edilen görevlilere emredilmektedir<sup>20</sup>.

d- Evâsıt-ı Şevval 1213/18-27 Mart 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağındaki kazâların kadılarına ve Niğde Sancağı Mütessellimine hitâben gönderilmiştir.

Niğde Sancağı kazâlarından 1000 piyade askeri tertip edilerek, Gazze, Remle, Mısır ve havalisi seraskeri Ahmed Cezzâr Paşa mâiyyetine gönderilmeleri daha önce gönderilen fermanla emredildiği halde hâla bu askerler gönderilmemiştir. Mısır'ı zabt eden Fransalu keferesi harameyn-i şerifeyne su-i kâs niyetindedirler, bunlarla cihad farz-ı âyn olduğundan bundan sonra hiç vakit kaybedilmeksizin harekete geçilmesi emredilmektedir<sup>21</sup>.

e- 15 Zilkade 1213/20 Nisan 1799 Tarihli Kayıt: Emr-i âlişan ile talep buyurulan 1000 adet piyade askeri Niğde Sancağındaki kazâlara cümle ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le tevzi olunmuş, Bor Kazâsının hissesine 150 adet piyade askeri, düşmüştür<sup>22</sup>.

f- Evâsıt-ı Rebiyülevvel 1214/13-22 Ağustos 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Dergâh-ı muallâ kapıcıbaşlarından Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e hitâben gönderilmiştir.

Niğde mütessellimi ma'rifetiyle Niğde Sancağı kazâlarından Hacı Hüseyin başbuğluğuyla gönderilen 1000 askerin tamamına yakını yolda firar etmiş, başbuğ Hacı Hüseyin'le beş on askerin Şam'da olduğu, haberi alınmıştır. Firar eden askerlerden yüzer, yüz ellişer kuruş alınıp sağlam kefillerine istinaden tekrar başlarına münasip başbuğ tâyin edilerek hiç vakit kaybedilmeksizin ordu-yu hümayûna vaktiyle katılmaları için harekete geçilmesi emredilmektedir<sup>23</sup>.

g- 3 Cemaziyelevvel 1214/3 Ekim 1799 Tarihli Kayıt: Şamda'ki ordu-yu hümayûna asker gönderilmek için Niğde mahkemesinden mahreç pusla mûcibince Bor kazâsının hissesine 150 nefer piyade düşmektedir. Bu piyade askerlerinin evvelden firar edenlerden olmaması, kefilli ve harp erbabından

---

<sup>20</sup> Bor Şr.Sc.387/132-1.

<sup>21</sup> Bor Şr.Sc.387/135-4.

<sup>22</sup> Bor Şr.Sc.387/136-2.

<sup>23</sup> Bor Şr.Sc.387/150-2.

olmaları, bir kaç gün zarfında 150 adet piyade askerinin hazırlanması ve durumun bildirilmesi istenmektedir<sup>24</sup>.

### III. Sefere Gidecek Askerlerin Mutfak İhtiyaçlarının Karşlanması

Fransa'nın Mısır'ı işgal etmesinden sonra yapılan gerek sefer hazırlıkları için gerekse de seferdeki ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan şeylerin mübâyaaları için emirler verilmiş ve taksîmâtlar yapılmıştır.

#### Belgelerin Özetleri

a- 17 Zilhicce 1213/22 Mayıs 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağı Kadısına ve Mütesselimine hitâben gönderilmiştir.

Sadr-ı a'zam hazretlerinin mâiyyetiyle ordu-yu hümâyunda mevcut askerlerin ihtiyaçları için gereken koyunların Anadolu vilayetlerinden karşılanması ve ordu-yu hümâyun kasapbaşısı Mustafa'ya teslim anında ordu-yu hümâyun hazinesinden nakit olarak verilmek şartıyla, kart ve erkek koyunların her biri 70 paraya, kısır mariyye ve şişek koyunların her biri 60 paraya, toklu ve keçinin her biri 50 paraya mübâyaa edilmesi nizamına bağlanmıştır.

Yukarıda belirtilen nizam üzere mübâyaa için Niğde Sancağından 400 adet koyunun hazırlanması bu miktarın sancak dahilindeki kazâlara taksîm edilmesi emredilmektedir<sup>25</sup>.

b- Ordu-yu hümâyunda Vezir-i A'zam Hacı Yusuf Paşanın mâiyyetinde bulunan askerlerin ihtiyaçları için mîrî fiyatları ordu-yu hümâyun kasapbaşısından alınmak üzere Niğde Sancağından talep buyurulan 400 adet koyundan Bor kazâsının hissesine, 51 adet koyun düşmektedir<sup>26</sup>.

c- Evâil-i Zilkade 1213/6-15 Nisan 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Niğde Sancağı Mütesselimi ve ileri gelenlere hitâben gönderilmiştir.

Ordu-yu hümâyunda mutfak ihtiyaçlarının karşılanması için Niğde Sancağı'nın hâvi olduğu kazâlardan 10.000 kile bulgur mübâyaa edilerek Adana'ya gönderilmesi emredilmektedir<sup>27</sup>.

d- Fransa askeri üzerine sefer-i hümâyun olduğundan ordu-yu hümâyunun mutfak ihtiyaçlarının karşılanması için Niğde Sancağı kazâlarından mübâyaa için emr-i âli ile talep buyurulan 10.000 İstanbul kilesi bulgurun Niğde Sancağı

<sup>24</sup> Bor Şr.Sc.387/152-1.

<sup>25</sup> Bor Şr.Sc.387/145-1.

<sup>26</sup> Bor Şr.Sc.387/145-2.

<sup>27</sup> Bor Şr.Sc.387/138-2.



#### Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

kazâlarına taksiminde, Bor kazâsının hissesine 375 Niğde kilesi bulgur düşmektedir<sup>28</sup>.

#### IV. Ordu'nun Muhtelif İhtiyaçlarının Karşlanması

Bu konuda arpa mübâyaası, Ulukışla menzili için mübâyaa olunacak hubûbat miktarları ve ordunun sefere giderken geçeceği Ulukışla'ya yakın mahaldeki yolların ıslah edilmesi hakkındaki belgeleri inceleyeceğiz.

##### Belgelerin Özetleri

a- 24 Zilhicce 1213/29 Mayıs 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Dergâh-ı muallâ kapıcıbaşlarından mirahur-ı evvel payesiyle Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey ile Niğde Sancağındaki kazâların kadıları, nâibleri, ileri gelenleri ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Sefer-i hümâyunda görev alan İslâm askerlerinin tâyinatlari için Niğde Sancağından talep buyurulan 15.000 kile arpanın mübâyaa edilerek Haleb'e nakl edilmesi, tembellik ve rehâvetten kaçınılması, emredilmektedir<sup>29</sup>.

b- Yukarıdaki ferman mûcibince Niğde Sancağından talep edilen 15.000 kile arpa Niğde kilesi ile 3000 kiledir. Ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetiyle Niğde Sancağı kazâlarına taksim edilmiş ve Bor Kazâsının hissesine 470 Niğde kilesi arpa düşmüştür<sup>30</sup>.

c- 9 Zilkade 1213/14 Nisan 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e, Bor Kadısına, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Dinimizin ve devletimizin düşmanı Fransız askerleri bundan önce Mısır'ı istila etmiş şimdi de Gazze ve Yafa taraflarına tasallut etmektedirler. Bu nedenle ordu-yu hümâyun sefere çıkacağı için menzillerde askerlerin nakliyatı için lazım gelen hubûbatın tez elden toplanması büyük öneme haizdir. Bu sebeplerden dolayı Ulukışla menzili için Bor kazâsından 2250 kile kınık, 275 adet koyun ve 700 kantar saman mübâyaa edileceği bildirilmiştir. Belirtilen miktarların bir iki gün zarfında Ulukışla menziline nakl ve bu hususa mübâşir olan hassa hasekilerinden Bekir'e teslim edilmesi emredilmektedir<sup>31</sup>.

d- ....Muharrem 1214/....Haziran 1799 Tarihli Ferman Sûreti: Bor Kadısına, Bor Mütessellimine, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

<sup>28</sup> Bor Şr.Sc.387/138-3.

<sup>29</sup> Bor Şr.Sc.387/143-4.

<sup>30</sup> Bor Şr.Sc.387/144-1.

<sup>31</sup> Bor Şr.Sc.387/140-1.

Fransız askeri üzerine sefer-i hümâyün tahakkuk etmesi sebebiyle ordu-yu hümâyünün güzergâhı olan yolların top arabaları ve sâir arabalar gidecek şekilde ıslâhı gerektiğinden Ulukışla'dan iki saat mesafedeki yolların hazırlanması, güdek ağaçlık yerlerin kesilip düzenlenmesi, taşlık yerlerin temizlenmesi emredilmektedir<sup>32</sup>.

## V. Güherçile Temini ve Gönderilmesi

Güherçile, külçe halinde bir maden olup, barutun ham maddesini teşkil etmektedir<sup>33</sup>.

Bu konuyla alâkalı belgelerde de göreceğimiz gibi devlet, mübâyaa edilecek güherçilenin fiyatını belirlemektedir. Bu fiyatlar güherçile ve mâmülleriyle iştiğal edenleri memnun etmediğinden, hâsıl olan güherçileler kaçak yollarla frenklere ulaştırılmaktadır. Bu durum da ordunun temel ihtiyacı olan barutun yetmemesine ve devletin dört beş kat daha fazla para vererek frenklerden barut satın almasına sebebiyet vermektedir<sup>34</sup>.

Güherçile mübâyaa eden görevlilerden, zamanıyla verilen nizam üzere hâsıl olan güherçileyi baruthâne-i âmireye göndermeleri ve güherçilenin bir dirhemini bile zâyi ettirmemeleri istenmektedir.

Kayseri ve Kilishisar havalisindeki mübâyaa edilecek güherçilenin 1 kantarı (180 vakiyye) 75 kuruş ve nakliye ücreti 15 kuruş olarak toplam 90 kuruş tespit edilmiştir. Konya, Eskiil, Akşehir, Ilgın, Karapınar ve Karaman'dan mübâyaa edilecek çorak güherçilenin ise, 1 kantarı 30 kuruş ve nakliye ücreti 15 kuruş olarak toplam 45 kuruş olarak tespit edilmiştir<sup>35</sup>.

### Belgelerin Özetleri

a- 5 Zilkade 1208/4 Haziran 1794 Tarihli Ferman Sûreti: Kayseri Kadısına, eskiden beri güherçile mübâyaa edilegelen Konya, Eskiil, Bor, Kilishisar, Ankara, Kırşehir, Akşehir, Karapınar, Ilgın ve bağlı yerlerin kadıları, nâibleri, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Söz konusu yerlerde hâsıl olan güherçilenin bir dirhemi dâr-ül harbe gitmemek ve baruthâne-i âmirede çok miktarda barut imal olunmak maslahatıyla her ne mahalde güherçile hâsıl olur ise hepsi memur ma'rifetiyle mübâyaa olunması ve güherçile kal' eden karhâne sahipleri tarafından âher mahalle bir dirhem güherçile sattırılmaması, satanların dibeklerinin kırılması

<sup>32</sup> Bor Şr.Sc.387/147-1.

<sup>33</sup> Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul- 1992, s.1220.

<sup>34</sup> Bor Şr.Sc.387/13-2.

<sup>35</sup> Bor Şr.Sc.387/108-1.

#### Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

hakkında bir çok defalar ferman gönderilmişken, tamahkârlıkta hükkâm ve zâbitan bu fermanlardaki emirlere itaat etmediklerinden sefer-i hümâyün vukuunda ordu cephanesinde kifayet miktarı barut ve güherçile bulunmadığından, Frenk devletlerinin İslâm memleketlerinden tedârik ettikleri güherçileden imal ettikleri barutu, Devlet-i Âliye, Frenk devletlerinden dört beş kat daha pahalı olarak satın almak zorunda kalmıştır. Tabi bu durum da müslümanların kuvvetsizleşmesine ve küffârın kuvvetlenmesine sebep olmaktadır.

Yukarıda adı geçen kazâların güherçile mübâyaaclığı mirahur-ı evvel payesiyle dergâh-ı muallâ kapıcıbaşlarından Bozok Sancağı Mutasarrıfı ve Yeni İl Voyvodası Cebbarzâde Mîr Süleyman'ın uhdesine tefviz ve ihale edilmiştir.

Cebbarzâde'ye bu görev verildiğinden bu fermanla kendisine, âher mahalle bir dirhem güherçileyi sattırmaması, inat edenleri ve bu durumlara göz yuman görevlileri cezalandırması, görev mahallinde hasıl olan güherçileyi nizamı üzere mübâyaa etmesi ve baruthâne-i âmireye göndermesi ve bir sene zarfında ne kadar güherçile mübâyaa edileceğinin taahhütlerini suret-i sicillâtiyle hazine-i âmire defterlerine kaydedilmesi için göndermesi emredilmektedir<sup>36</sup>.

b-29 Muharrem 1210/4 Ağustos 1795 Tarihli Kayıt: Kilishisar Köyü sâkinlerinden Salih Ağa oğlu Abdullah Ağa, Geçişoğlu Ali Çelebi, Hamid oğlu İbrahim Çelebi adlı zâtlar Oda Ağası Mustafa Ağa muvacehesinde ki ifadelerinde, H.1209/1794-5 senesine mahsûben hatt-ı hümâyünla talep buyurulan 25000 vakıyye kal'hâlisin evveli olan çorak güherçileyi rabta verildiğini taahhüt etmişlerdir<sup>37</sup>.

c-19 Zilhicce 1209/27 Haziran 1795 Tarihli Ferman Sûreti: Kayseri kadısına, Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e Konya, Karaman, Eskiil, Akşehir, Aksaray, Niğde ve Kilishisar kazâlarının kadıları, nâibleri, âyân, zâbitan ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Yukarıda yazılan yerlerin güherçile mübâyaaclığı Cebbarzâde'ye ihale edilmiştir. Daha önceleri bu yerlerde atçeken ağaları güherçile mübâyaaclığı yapmışlardır. Bunlar kendilerinin kârı için baruthâne eminlerinden aldıkları akçeyi fukarâya vermeyip, aldıkları güherçileyi de tozu ve toprağıyla barut sahk ederek barutun kalitesinin düşmesine sebep olmuşlardır.

Cebbarzâde'den, adı geçen yerlerde güherçileyi safî olarak kal' ettirmesi, âhere sattırmaması ve görev mahallinden her sene 400.000 vakıyye güherçile göndermesine dikkat etmesi istenmektedir.

<sup>36</sup> Bor Şr.Sc.387/13-2.

<sup>37</sup> Bor Şr.Sc.387/51-2.

Cemal GÜVEN

Güherçile mübâyaa fiyatı olarak, Kayseri ve Kilishisar havalisinden 180 vakıyyesi 1 kantar olarak her kantarın 75 kuruş ve 15 kuruşta nakliye ücreti olarak 90 kuruş, Konya, Eskiil, Akşehir, Aksaray, Iğın, Karapınar ve Karaman kazâlarındaki çorak tabir olunan güherçilenin her kantarı için 30 kuruş ve 15 kuruşta nakliye ücreti olarak 45 kuruş olarak belirlenmiştir.

Yukarıda adı geçen yerlerden güherçilenin pâk ve âla olarak mübâyaa edilip zamanında baruthâneye teslim edilmesi emredilmektedir<sup>38</sup>.

d- 11 Muharrem 1211/17 Temmuz 1796 Tarihli Ferman Sûreti: Bozok Sancağı Mutasarrıfı Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e, Bor nâibine, ileri gelenlere ve iş erlerine hitâben, Bor Nâibinin aşağıda belirtilecek ilâmı üzerine gönderilmiştir.

Bor Nâibi, ilâmında, Bor Kazâsına bağlı Kilishisar Köyü kal'cı, güherçileci ve kârhânecileri meclisi şer'e gelip bu sene barut-u siyahın tevkir ve teksiri hakkında Kilishisardan 30.000 vakıyye kal'hâlis güherçile tabh ve imâl olunması hakkında önceden gelen fermanında emr varsa da bu miktarı elde edemeyeceklerini beyan ettiklerini ve kendilerine merhameten 10.000 vakıyye tenzil ile 20.000 vakıyye güherçile vermek üzere müsaade olunmasını istirham ettiklerini bildirmişlerdir.

Bunun üzerine gönderilen bu fermanında, Kilishisar'dan 20.000 vakıyye güherçile mübâyaa edilmesi daha önceden güherçile mübâyaaacılığı ile görevlendirilen Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'den istenmekte, Cebbarzâde Mîr Süleyman Bey'e Kilishisar'dan 20.000 vakıyye güherçileyi Kilishisar'dan mübâyaa edip zamanında baruthâne-i âmireye göndermesi emredilmektedir. Ayrıca Kilishisar'dan daha önce gönderilen güherçilenin kal'hâlis olmadığı ve bununda taahhütlerine muğayir olduğu bildirilerek bu durum hakkında Cebbarzâde'nin bilgi vermesi istenmektedir<sup>39</sup>.

e- .... Zilhicce 1211/.... Haziran 1797 Tarihli Ferman Sûreti: Cebbarzâde Mîr Süleyman'a aşağıda zikr edilecek kazâların kadıları, nâibleri, âyân, zâbitan, ileri gelenler ve iş erlerine hitâben gönderilmiştir.

Aşağıdaki kazâlardaki güherçile mübâyaaacılığı Cebbarzâde'nin uhdesindedir. İstanbul baruthânesi için Konya, Karaman, Eskiil, Akşehir, Iğın, Kayseri ve Kilishisar kazâlarından mübâyaa edilecek güherçile kal'hâlisi H. 1211/ 1797 senesine mahsûben zamanında mübâyaa edilmesi ve baruthâne-i âmireye gönderilmesi Cebbarzâde'den istenmektedir.

<sup>38</sup> Bor Şr.Sc.387/51-3.

<sup>39</sup> Bor Şr.Sc.387/71-2.

## Niğde-Bor Bölgesinin 1794-1799 Yılları Arasındaki Askerî Yükümlülükleri

Kayseri ve Kilishisar taraflarından mübâyaa olunacak güherçilenin her kantarı 180 vakıyye olarak, 1 kantarı 75 kuruş ve nakliye ücreti 15 kuruş olarak toplam her kantarı 90 kuruş olarak tesbit edilmiştir. Konya, Eskiil, Akşehir, Ilgın, Karapınar, Karaman kazâlarından mübâyaa olunacak çorak tabir olunan güherçilenin her kantarı 180 vakıyye olarak 1 kantarı 30 kuruş olarak tespit edilmiştir. Bu nizam üzere güherçilenin mübâyaa edilmesi istenmektedir<sup>40</sup>.

### SONUÇ

387 no'lu Bor Şer'iyye sicilinin incelenmesi ile Niğde-Bor bölgesinin 1794-1799 yılları arasındaki 5 yıllık bir zaman kesitindeki askerî yükümlülükleri ortaya çıkarılmıştır.

Bir kısım Osmanlı tarihçileri yenileşme dönemi diye adlandırırken diğer bir kısım tarihçiler ise gerileme sürecinin hızlandığı dönem olarak niteledikleri Osmanlı Devleti'nin 18. Yüzyıl sonlarında zor durumda olduğu bir dönemde klasik bir örgütlenmeye sahip Niğde-Bor bölgesinin askerî yükümlülükleri, tarih çalışmalarının birinci elden dokümanları olan kadı siciline göre incelenmesi sonucu , Niğde-Bor bölgesinin Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yeri olduğunu göstermekle birlikte, aşağıda ki sonuçlara da ulaşılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde merkezi idarenin durumu, doğrudan doğruya taşradaki idarî, ekonomik, askerî ve sosyal dengeleri etkilemektedir.

Savaş yılları ve alınan başarısız neticeler sadece devlet mâliyesini etkilemekle kalmayıp aynı zamanda ekonomik yapıyı da bozmaktadır. Savaş nedeniyle halka olağanüstü yükümlülükler yüklenmekte, âyânların ve merkezi memurların angaryası altında ezilen halk, bir de olağanüstü vergilerle karşılaşınca toplumsal dengeler altüst olmaktadır.

Kayıtlardan anladığımız kadarıyla Devlet sadece kural koyucu ve bu kuralları kontrol edici bir konum üstlenmiştir. Mevcut sıkıntılar kurallara riâyetsizlikten doğmaktadır. Fermanlarda aynı mâhiyetteki emirlerin tekrar etmesi, istenilenlerin gereğinin tam olarak yerine getirilmediğini ve bu durumun da merkezi idarenin zaaf içinde olduğunu göstermektedir.

---

<sup>40</sup> Bor Şr.Sc.387/108-1.



